

[https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18\(47\)-136-158](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18(47)-136-158)
УДК [37.026:34] : 377

Спиридонова Євгенія Олександрівна,
аспірант кафедри менеджменту освіти та права
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії
та педагогіки ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет».
Дніпро, Україна.
jenya.spiridonova@gmail.com

ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті обґрунтовано пріоритети, цілі та принципи сучасної освіти з позицій досягнення відповідності структури та якості професійної підготовки поточним та перспективним виробничим потребам, запитам ринку праці. Зазначено, що умовою практичної реалізації моделі освіти є забезпечення органічного зв'язку науки та освіти. Сформульовано принципи сучасної освіти відповідно до рівня її реалізації. Обґрунтовано, що діяльність сучасного фахівця потребує дотримання правових норм поведінки. Це необхідно для виконання виробничих функцій, суб'єктам необхідні відповідні знання та навички правового регулювання, передбачені сформованою правовою компетентністю. Доведено, що освіта як соціальний інститут вирішує завдання підготовки здобувачів освіти з правовим мисленням, вимагає нових підходів до навчання, застосування передового педагогічного досвіду та визначає використання нетрадиційних форм, методів та засобів навчання та виховання, а разом з ними нових форм активності об'єктів освітнього процесу, які несуть у собі риси як навчання, так і праці. Інтерактивні методи сприяють формуванню компетентності, вчать демократичності, комунікативності, критично мислити та приймати власні продумані рішення. Обґрунтовано дидактичні принципи управління навчальною діяльністю. Особливості експлуатації інформаційно-комунікаційних освітніх систем та мереж, заснованого на максимальному використанні інформаційних технологій, виявляються через ряд дидактичних принципів. Зазначено, що під правовою культурою бакалаврів технічних спеціальностей розуміється володіння

особистістю сукупністю знань і норм чинного законодавства та вміння їх доцільно використовувати у професійно-правовому просторі; це зовнішній прояв правової поведінки професіонала.

Ключові слова: можливості інформаційних і комунікаційних технологій; дидактичні принципи; правові компетентності; сучасна освіта; когнітивний підхід.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Одним із основних механізмів, що забезпечують модернізацію освіти, є її інформатизація, яку можна розглядати як цілеспрямовано організований процес забезпечення сфери освіти методологією, технологією та практикою створення й оптимального використання науково-педагогічних, навчально-методичних розробок, орієнтованих на реалізацію можливостей інформаційних і комунікаційних технологій, що застосовуються у комфортних та здоров'язберезувальних умовах. У зв'язку з цим неабиякого значення набуває проблема низького рівня дидактичної компетентності працівників, негативна установка щодо значущості, корисності та дієвості компонента у підготовці сучасного працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання дидактики звернулися дослідники різних галузей: О. Пометун, О. Овчарук, А. Хуторський, Т. Богданова, Л. Васильєва, О. Значенко, І. Смирнова, О. Снігур та багато інших українських та зарубіжних науковців. Інформаційну компетентність фахівців досліджували Н. Морзе, Т. Волкова, М. Жалдак, М. Головань, А. Харківська та інші. Проблеми формування правової компетентності особистості досліджували Н. Ашвенюк, Т. Десятов, С. Гурін, Я. Кічук, О. Панова, І. Серяєва, Т. Сорочан, О. Черемісіна, А. Хуторський та інші; теоретичну основу реалізації компетентісного підходу розробляли Н. Бібік, І. Зимняя, В. Лозова, В. Козирева, О. Овчарук, Н. Радіонова, В. Свистун, А. Хуторський, Т. Шамова та інші; критеріальний підхід вивчали І. Зязюн, В. Луговий, В. Кондрух, Л. Кустов, Н. Ничкало, М. Струнін.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є теоретичний аналіз дидактичних принципів управління формуванням правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу та динаміки її розвитку в сучасному суспільстві.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: проаналізувати дидактичні принципи та підходи, дослідити динаміку

розвитку правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Основним напрямом трансформацій освіти виступає інтеграція з практичною діяльністю та наукою, а також розвиток творчої особистості бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу. Реформування освіти на даному етапі відбувається з урахуванням особливостей територіальних ринків праці, соціально-демографічної специфіки структури трудового потенціалу, поточної кон'юнктури робочих місць, динаміки зайнятості в різних секторах економіки в кожному конкретному регіоні, тенденцій інвестиційної активності суб'єктів ринку, осучаснення технологій виробництва, характеру впливу ринкових відносин на територіальний перерозподіл та професійну мобільність кадрів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми, класифікація принципів формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Право – це певні правила поведінки. Система правового регулювання забезпечує регулювання соціальної поведінки та діяльності людей. У результаті правового впливу на суспільні процеси виникає необхідність розвитку та конкретизації положень законів, які мають надто загальний характер. Це викликає необхідність існування підзаконних нормативних правових актів, що служать сполучною ланкою між приписами, вираженими в законах та безпосередньо поведінкою людей. Чинне законодавство України не містить термін «підзаконні нормативні правові акти». Проте аналіз їхніх положень дає підстави стверджувати, що такий термін має право на існування. Він застосовний для позначення нормативно-правових актів, які не належать до законів. Підзаконні акти можуть бути визначені як нормативні правові акти, видані органами виконавчої влади відповідно до виконання законів і які мають вторинну порівняно із законами юридичну силу. Нормативне правове регулювання – це цілеспрямований вплив, що впорядковує суспільні відносини за допомогою норм права.

Даний вплив здійснюється на основі певних принципів, до яких

можна зокрема віднести принцип свободи, формальної рівності, справедливості, єдності та диференціації правового регулювання,

Система управління формуванням правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей є об'єктом нормативно-правового регулювання, що має складну ієрархічну структуру, особливістю якої є відношення до різних галузей законодавства. Зауважимо, що для регулювання окремих питань процесів управління формуванням правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей прийнято низку нормативно-правових актів, проте такі акти не в повній мірі забезпечують всю сутність професійної підготовки.

Значення освіти в житті людини зростає, і тому вона не може обмежуватися лише періодом навчання. Нагальна потреба в постійному підвищенні рівня знань привела до появи такого цікавого феномену в суспільному житті, як безперервна освіта. Цей процес супроводиться пошуком нових форм і методів навчання, що сприяють правильному формуванню наукового світогляду, більш глибокому розумінню економічних, соціальних змін, що відбуваються. Стрімкий розвиток системи освіти зумовлює потребу теоретико-практичного осмислення правових основ професійної діяльності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу відповідно до норм права і захисту інтересів особистості.

Серед юридичних дисциплін «Правознавство» має особливе навчально-виховне значення, оскільки не вивчає право в історичному ракурсі та хронологічній послідовності, а займає центрове місце серед інших юридичних наук, вивчаючи загальні закономірності державотворення і права. Навчальна дисципліна «Правознавство» використовує досягнення галузевих юридичних наук та забезпечує взаємодію різних наук у дослідженні права.

Професійна компетентність бакалаврів технічних спеціальностей – це інтегроване особистісне утворення, що містить професійні знання у сфері виробництва, практичні вміння й навички у вирішенні виробничих завдань, особистісні якості, що дозволяють на високому рівні виконувати професійну діяльність. Діяльність сучасного фахівця потребує дотримання правових норм поведінки. Це необхідно для виконання виробничих функцій, суб'єктам необхідні відповідні знання і навички правового регулювання, передбачені сформованою правовою компетентністю [7].

Упродовж останніх років експлуатація інноваційних освітніх систем та мереж стала суцільною потребою життя суспільства й одним із засобів освіти, а вільний доступ до джерел інформації та можливості обміну нею є життєвою необхідністю сучасного фахівця. Велика кількість інформації – ідей, теорій,

технологій – швидко змінюється, перетворюється, застаріває. У зв'язку з цим обсяг знань, набутих протягом навчання, стає неактуальним уже через 3–5 років професійної діяльності. Тому майбутні фахівці повинні бути налаштовані на постійне оновлення своїх знань, професійних умінь і навичок, збагачення досвіду пізнавальної та практичної діяльності [2].

У світлі сучасних освітніх тенденцій суттєвих змін зазнає процес і зміст навчання, удосконалюються методи викладання матеріалу, які ґрунтуються на взаємодії всіх суб'єктів освіти, що сприятиме соціалізації бакалаврів технічних спеціальностей та дозволить успішніше оволодівати суспільним досвідом. Саме в умовах реформування набуває актуальності проблема вибору методів управління освітніми процесами. Ефективне впровадження новітніх технологій у професійно-технічну освіту також потребує удосконалення процесів управління освіти.

Управління навчальною діяльністю здобувачів освіти спрямоване на засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвиток і всебічну вихованість особистості, передбачає у викладанні технічних дисципліни реалізацію загальних дидактичних принципів як неодмінну умову результативності процесу навчання. Освіта як соціальний інститут вирішує завдання підготовки фахівців з правовим мисленням, вимагає нових підходів до навчання, застосування передового педагогічного досвіду та визначає використання нетрадиційних форм, методів та засобів навчання та виховання, а разом з ними нових форм активності об'єктів освітнього процесу, які несуть у собі риси як навчання, так і праці. Найбільш ефективна форма активності побудована на моделі інтерактивного навчання, яке передбачає, що об'єкт навчання в освітньому процесі виступає як і його суб'єкт. Інтерактивні методи сприяють формуванню компетентності, вчать демократичності, комунікативності, критично мислити та приймати власні продумані рішення [3].

Особливе значення у процесі професійної підготовки відіграють дидактичні основи професійної освіти. Тому дидактичними засадами формування професійних якостей фахівця є формування психолого-педагогічної компетентності студентів; формування у здобувачів вищої освіти загальних та фахових компетентностей, необхідних для організації навчання, спрямованого на розвиток особистості здобувачів освіти та їх творчої самореалізації у майбутній професійній діяльності; набуття досвіду застосування дидактичних знань й умінь на практиці; забезпечення особистісно зорієнтованого, діяльнісного підходу в освітньому процесі [2].

Когнітивний (чи традиційний) підхід спрямований на розвиток теоретичного мислення і не може забезпечити високого рівня мотивації до вивчення матеріалу дисципліни та ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. У професійній підготовці такий підхід ефективний тільки для здобувачів освіти з високою мотивацією до майбутньої професійної діяльності.

Розглянемо можливості формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу, які надає дотримання кожного із принципів.

Перший – принцип цільового призначення інформаційного матеріалу – вказує, що зміст банку інформації будується виходячи з дидактичної мети. Якщо потрібно досягнення пізнавальних цілей, банк інформації формується за гносеологічною ознакою. Якщо необхідно досягнення цілей діяльності, застосовується операційний підхід у побудові банку інформації, внаслідок чого створюються змістовні модулі операційного типу.

Принцип поєднання комплексних, інтегрованих та окремих дидактичних цілей реалізується для визначення структури змістовних модулів вивчення навчальних дисциплін. Комплексна дидактична ціль є вершиною піраміди цілей та реалізується всією сукупністю змістовних модулів. Вона поєднує інтегровані дидактичні цілі, реалізацію кожної з яких забезпечує конкретний модуль. Модулі, які відповідають інтегрованим дидактичним цілям, становлять комплексну мету, що об'єднуються модульною програмою. Кожна інтегрована дидактична мета складається з окремих цілей, яким у модулі відповідає один елемент навчання.

Принцип повноти навчального матеріалу у модулі конкретизує модульний підхід і розкривається такими правилами:

- 1) викладаються основні поняття навчального матеріалу, його суть;
- 2) даються пояснення до цього матеріалу;
- 3) зазначаються можливості додаткового поглиблення матеріалу або його розширеного вивчення шляхом використання комп'ютера, інших методів навчання або рекомендуються конкретні джерела інформації;
- 4) даються практичні завдання та пояснення до їх вирішення;
- 5) ставляться теоретичні завдання та відповіді на них.

Принцип відносної самостійності елементів також реалізує модульний підхід до вивчення навчальних дисциплін, спрямований на виділення із змісту навчання відокремлених елементів. Він тісно пов'язаний з принципом побудови змістовних модулів, що потребує поєднання комплексних, інтегрованих та окремих дидактичних цілей. Ступінь самостійності елементів

залежить від ступеня самостійності окремих дидактичних цілей, які становлять одну інтегровану дидактичну ціль.

Принцип оптимальної передачі інформаційного та методичного матеріалу вимагає подання матеріалів модуля навчальної дисципліни в такій формі, щоб забезпечити найбільш ефективно їх засвоєння в конкретні умови [9]. Крім зазначених принципів, можна виділити наступні важливі принципи формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу, як: стиснення навчальної інформації в змістовному модулі; генералізації знань; взаємопов'язаності, логізації знань. Принцип стиснення навчальної інформації у змістовному модулі важливий для формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу.

До провідних понять навчальних дисциплін фахівцям необхідно повертатися для того, щоб процес їх формування відбувався етапами, проходячи у своєму розвитку кілька рівнів. Ця поетапність формування основних понять навчальної дисципліни є необхідним умовою для реалізації таких дидактичних принципів, як доступність і системність. Необхідно, щоб сприйняття нового не зводилося до жодного акту, а було процесом, в якому здобувачі освіти розглядали б кожне нове явище або предмет з різних сторін встановлювали різноманіття зв'язків даного об'єкта з іншими, як схожими з ними, так і відмінними від них.

Технологічний принцип генералізації знань виявляється у створенні тезауруса – понятійного ядра, у якому мають бути представлені основні поняттєві одиниці. Їх слід систематизувати за елементами наукового знання навчальної дисципліни та подавати за різними розділами курсу у вигляді переліку понять. База навчальної дисципліни, подана у такому вигляді, засвоюється здобувачами освіти як система знань. Такі списки сприяють об'єктивізації методологічного знання, роблять його предметом свідомого засвоєння. Тезаурус містить набір (список) понять, термінів із заданими смисловими відносинами між ними. Елементи, між якими встановлюються семантичні відповідності, є дескрипторами, які мають форму слів або словосполучення. Головна мета практичної підготовки бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу – це, перш за все, професійна адаптація до вимог сьогодення, професій та роботодавця, що підвищує його конкурентоспроможність та затребуваність молодого фахівця на ринку праці [3].

Специфіка будь-якої професійної діяльності потребує наявності регулюючих правових норм щодо протікання і результату виробничого

технологічного процесу та його учасників між собою, з державою, відносин з іншими сферами виробництва. Молодий фахівець повинен мати важливі особисті якості: уміння працювати самостійно і в команді, мати здатність до міжособистісних комунікацій, володіти системним та порівняльним аналізом. Ці якості формуються щодо спеціальних, загально-технічних та загальнонаукових дисциплін.

Для активізації роботи здобувачів освіти існує низка ефективних методів та способів роботи в процесі ведення занять. Викладачі повинні мати можливість скласти точне уявлення чому і як навчати здобувачів освіти, виходячи з реальних запитів до їх кваліфікації та компетентності.

Пристаючи до вивчення навчальної дисципліни, здобувачам освіти необхідно насамперед чітко усвідомити собі практичну значущість опанування основ правових знань. Засвоєння специфічної фахової термінології, певного правового мінімуму – неодмінна передумова майбутньої професійної діяльності здобувача освіти в умовах сучасного економічного життя країни. Ґрунтовніше опанування матеріалом передбачає вивчення рекомендованої літератури. При цьому кожному здобувачеві освіти необхідно звернути увагу не тільки на підручники та навчальні посібники, але й на нормативно-правові акти та додаткові наукові джерела. Завданням навчальної дисципліни є надання здобувачам освіти систематичних знань з юридичних наук (правознавство), виховання у них шанобливого ставлення до Конституції, законів та підзаконних правових актів України. Здобувачі освіти повинні володіти певною системою загальнотеоретичних уявлень про право та здобути правовий мінімум знань з теорії держави і права, конституційного, цивільного, сімейного, трудового, адміністративного, кримінального права України. Під час професійної підготовки бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу необхідним є забезпечення міцного та свідомого оволодіння знаннями про основні державно-правові явища, цивільні права та обов'язки, законодавство та його порушення та як наслідок підвищення правової культури здобувачів освіти [1].

При відборі та конструюванні змістовного аспекту процесу формування правосвідомості необхідно враховувати конкретний вид та рівень професійної діяльності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу. Науково-теоретичний рівень правосвідомості є результатом діяльності ідеологів, політичних діячів, науковців. Їхні погляди втілюються у теоріях, наукових термінах, принципах, науково-теоретичних доказах, зрештою, у правовій науці.

За таких обставин, формування правової компетентності здобувачів вищої освіти є важливою передумовою розвитку громадянської правосвідомості та удосконалення політичних процесів в Україні.

Орієнтація освіти спрямовується на такі цілі, як навченість, самовизначення, на самостійну актуалізацію, соціалізацію й розвиток індивідуальності майбутніх фахівців. Основним результатом професійної підготовки фахівців на сучасному етапі стає загальна і професійна компетентність майбутнього фахівця, розглянута як сукупність наукових та професійних знань і вмінь, креативних здібностей, самостійності, адекватної самооцінки, гуманістичних ціннісних орієнтацій, емоційно-вольової регуляції та поведінкових проявів особистості. Будучи активним чинником людини в її діяльності та поведінці, професійна компетентність фахівця характеризується мобілізаційною готовністю до її реалізації у будь-якій ситуації.

Впровадження комп'ютерно-орієнтованої системи навчання під час вивчення дисциплін «Правознавство», «Правові засади українського суспільства», «Соціальна та корпоративна безпека», «Логіка» для бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу із застосуванням модульної організації освітнього процесу має забезпечити інтенсифікацію освітнього процесу, врахування індивідуальних якостей особистості здобувача освіти, формування активності особистості в навчанні та більш високого рівня інтелектуального розвитку, формування пізнавальних інтересів і потреб, ріст професіоналізму майбутніх фахівців.

Основними напрямками цифровізації освіти є запровадження цифрових платформ з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та здобувачів освіти; організація широкосмугового доступу до інтернету учнів і студентів у закладах освіти всіх рівнів; розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій. На теперішній час Міністерство цифрової трансформації презентувало проєкт освітньої платформи з цифрових навичок та компетентностей, який заплановано створити. Це безкоштовна онлайн-платформа, якою кожен може скористатися, та яка об'єднуватиме авторські та партнерські курси з цифрової грамотності.

Ефективне використання засобів сучасних інноваційних технологій неможливе також без переосмислення основ процесу навчання. Зміни, перш за все, стосуються характеру взаємодії «здобувач освіти – викладач». Викладач із організатора навчальної роботи перетворюється на

своєрідного помічника здобувача освіти, а така зміна безпосередньо впливає на відбір та організацію змісту навчання, на визначення методів навчання, оскільки здобувач освіти працює самостійно, отримуючи певні тематичні консультації від викладача.

Слід зазначити, що термін «діджиталізація» увійшов в українську мову лише кілька років тому, є транслітерацією англійського (*digitalization*) та, згідно з визначенням словника, означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язанні з використанням цифрових технологій. Слово являє собою спрощену форму більш точного терміну «цифрова трансформація» та є проявом глобальної цифрової революції.

Згідно з визначенням «Словника тактичної реальності» Конрада Беккера, «цифрові права людини – це розширення і застосування універсальних прав людини до потреб суспільства, заснованих на інформації. Базисні цифрові права людини включають право доступу до електронної мережі, право вільно спілкуватися і висловлювати думки в мережі, право на недоторканність приватної сфери».

Діджиталізація (цифрові технології) приходить на заміну старим засобам електронної комунікації – телефону, факсу, телеграфу. Нові цифрові технології дозволяють створювати і поширювати величезні обсяги інформації майже необмеженому колу осіб – швидко, якісно, без будь-яких істотних витрат.

Наразі діджиталізація означає зміну не тільки в тому, як ми комунікуємо, а й що ми комунікуємо. Насамперед це суспільні та технологічні зміни, які пов'язані із проникненням цифрової технології в усі аспекти взаємодії з людиною. Суть цих трансформацій полягає в пошуку нових підходів та управлінських концепцій для вирішення сучасних проблем суспільства.

У рамках навчальних курсів дисциплін для формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу неможливо викласти весь запас знань людства, накопичених у цій галузі. Обов'язково стоїть завдання компресії, стиснення інформації, лаконічності та достатності, тобто її мінімізації (включення в зміст курсу тільки необхідної та достатньої інформації для реалізації конкретної мети навчання). Однак однією з умов стиснення залишається дотримання її помірності, необхідного збереження цілісності даної системи знань, яка представлена в концентрованому вигляді, що також узгоджується із модульним підходом вивчення навчальних дисциплін.

При цьому актуальності набуває впровадження наскрізних методів

формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей, що забезпечить ефективне сприйняття інформації та активну взаємодію між викладачем і здобувачами освіти як рівноправними, рівнозначними суб'єктами.

Спеціальна підготовка викладачів забезпечить формування та розвиток правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей, активізує їх процеси саморозвитку та самовдосконалення. Створення у коледжі атмосфери співробітництва, партнерства здобувачів освіти та викладачів посилить навички толерантного спілкування, продуктивної взаємодії і конструктивної критики.

З метою активного включення здобувачів освіти у вирішення соціально-професійних, практичних правових задач юридичні дисципліни бакалаврам технічних спеціальностей повинні викладатись не у вигляді зразків знань, а на основі поглибленого вивчення галузі права, що регулює правовідносини певного виду професійної спеціалізації.

Саме впровадження для викладачів системи заходів «Авторська студія Аматорів права» спрямовано на усвідомлення викладачами сутності правової компетентності, механізмів впровадження отриманих знань в освітньо-навчальні процеси та методів подачі матеріалу; оволодіння ними системою професійних умінь; активізацію їх мотивації професійного саморозвитку, правової поведінки.

Для того, щоб правильно й об'єктивно оцінити знання і уміння здобувачів освіти з дисциплін «Правознавство», «Правові засади українського суспільства», «Соціальна та корпоративна безпека», «Логіка» необхідно з'ясувати складові компоненти курсу викладання навчальних дисциплін. На наш погляд, вони можуть бути такими: якість теоретичних знань, міцність засвоєних знань; мотивація навчальної діяльності; рівень творчого й самостійного вирішення поставлених завдань.

Рівень знань здобувачів освіти, як теоретичних, так і практичних, тісно пов'язаний з їхньою міцністю. Визначити міцність знань здобувача освіти можна за допомогою розшифрування тих понять, якими здобувач освіти користується під час відповіді. Якщо він користується поняттями, які механічно завчені, а розкрити їх не може, то це свідчить про те, що міцності знань у здобувача освіти немає. Відповідно рівень знань не може бути високим, якщо в процесі виконання практичного завдання здобувач освіти не може застосувати раніше набуті навички й вміння, а керується лише рекомендаціями, які подані до цього виду роботи; це свідчить про те, що попередні завдання не залишили в його пам'яті ніяких знань.

Програма впровадження застосування інноваційних технологій на заняттях передбачає:

- адаптацію інноваційних технологій до особливостей того колективу, для якого вона призначена;
- розподіл ролей у навчальному колективі й навчання здобувачів освіти роботі з методичною документацією, прийомів заповнення документації;
- пробне програвання ділової гри;
- проведення ділової гри.

Під час реалізації програми формувального етапу дослідження було застосовано елементи мультимедіа, що дозволяє оживити лекцію, семінарське заняття – зв'язати його з дійсністю. Інноваційна технологія «кейс-стаді», яка полягає у використанні опису реальних ситуацій. Технологія «кейс-стаді» розвиває систему певних умінь, які сприяють формуванню правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу: аналітичні вміння (класифікувати та виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти її, виявляти відсутність інформації і відновлювати її); практичні вміння (використання на практиці академічних теорій, методів і принципів); творчі вміння (навички творчої діяльності, які формуються в генерації альтернативних рішень); комунікативні вміння (вести дискусію, переконувати оточуючих, використовувати наочний матеріал, кооперуватися в групі, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий, переконливий звіт); соціальні вміння (оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати чужу думку в дискусії чи аргументувати свою тощо).

Щорічно, починаючи з 2019 року, в «Авторській студії Аматорів права» на базі Відокремленого структурного підрозділу «Дніпровський коледж інженерії та педагогіки» Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» проводяться тематичні заходи «Кава з викладачем», «Чай з правником», круглі столи «Я-працівник митниці», «Я-суддя», «Я-омбуцмен», «Я-цивіліст» «Я-міжнародник», семінари на тему «Гарантії прав в трудовому законодавстві», «Правові засади українського суспільства», «Страхове право», «Основи міжнародних правовідносин». Метою цього проекту є підвищення мотивації здобувачів освіти до вивчення правових дисциплін у коледжі, популяризація ролі правознавства у рамках вивчення прикладних дисциплін у технічному коледжі. Здобувачам освіти надається можливість у творчій манері не лише показати своє знання політичних та

соціальних процесів в Україні, а й висловити свою думку про те, чому важливо знати правові дисципліни, в яких сферах життя це стане в нагоді в майбутньому. У даному випадку на заняттях викладач використовує як методи, що широко застосовуються у викладанні (метод проектів, рольові гри), так і інноваційні засоби навчання (відеофільми, електронні ділові ігри). Таким чином, для професійно-орієнтованої підготовки здобувача освіти сьогодні важливо розширення завдань та змісту соціального спілкування за рахунок міждисциплінарних зв'язків правових дисциплін з іншими дисциплінами. Інноваційна освіта на вищому ступені передбачає максимальну практичну орієнтованість викладених дисциплін. Рівень бакалаврату передбачає, що здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти має на меті вивчити універсально-загальні закономірності наукового знання, його внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні взаємодії, засвоїти основи методології конкретного наукового пізнання. Процес вивчення дисципліни «Правознавство» спрямований на формування загальнокультурних, загально професійних та професійних компетентностей бакалаврів:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу,
- знати інструменти оперативного аналітичного опрацювання, засоби виявлення знань, інструменти, призначені для виконання запитів та побудови звітів;
- вміти застосовувати методи, інструменти переведення необробленої інформації в осмислену, зручну форму, володіти досвідом застосування, методами та інструментами бізнес-аналізу, готовністю діяти в нестандартних ситуаціях, нести соціальну та етичну відповідальність за прийняті рішення;
- знати основні принципи та методи управління організацією;
- методи проектування та моделювання бізнес-процесів організації, володіння досвідом та здатністю застосовувати методи теорії прийняття рішень для вироблення організаційно-управлінських та проектних рішень;
- методи теорії систем та системного аналізу;
- методи теорії ухвалення рішень;
- методи моделювання правових ситуацій, готовність до саморозвитку, самореалізації, використання творчого потенціалу;
- знати зміст основних понять технології винахідництва, наукової творчості;
- вміти застосовувати технології винахідництва, наукової творчості при впровадженні та вдосконаленні систем бізнес-інтелекту;

- володіти методами та прийомами пошуку та відбору нових рішень та подання результатів.

Для бакалаврів технічних спеціальностей на базі Відокремленого структурного підрозділу «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки» Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» розроблено авторські інноваційні методи, застосовується інтерактивна взаємодія, online та offline, технології кейсів, мозковий штурм, пов'язані з інноваційними формами контролю – тестуванням, есеєм, інтерв'ю, методами самооцінки, взаємоконтролю, експертних оцінок. Майже 60% навчального часу та самостійної роботи присвячені засвоєнню законів та застосуванню методології конкретного наукового дослідження, починаючи з алгоритмів та етапів, закінчуючи методами структурно-функціонального аналізу. У цілому нині дисципліна присвячена реалізації проектного підходу до пізнання, здобувачами освіти засвоюється методологія визначення об'єкта, предмета, цілей, завдань конкретного наукового дослідження, висування гіпотези; відпрацьовуються методи екстраполяції, верифікації, валідації, апробації проміжних результатів експерименту, навички узагальнення, систематизації, класифікації, генералізації теоретичних положень та висновків.

Методологія конкретного наукового дослідження починається з практичного заняття у формі ділової гри, відбувається вибір напряму та теми наукового дослідження, визначення цілей дослідження, аналіз нормативно-регламентуючої документації, складається програма конкретно-наукового дослідження. Метод структурно-функціонального підходу застосовується на занятті «Поняття права». Методи аналізу-синтезу, єдність історичного та логічного, узагальнення, систематизації, класифікації, інтерпретації, дескрипції відпрацьовуються на занятті «Теорії походження права».

Досвід практичного вирішення означеної проблеми засвідчив чільне місце проектування в практиці методичного супроводу освітян. Адже саме проект на заняттях у закладах вищої освіти виступає способом організації інтегративної діяльності, узгодження поглядів, ідей, методів та засобів досягнення загальної мети суб'єктами освітнього процесу. Разом з тим, метод проектів є одним з дієвих засобів включення в активну соціальну дію, в процесі якої на практиці застосовуються теоретичні знання, долаються педагогічні стереотипи, відбувається розвиток педагогічної особистості, зокрема, й за принципом «рівний-рівному», забезпечується

розвиток особистості в мобільному, творчо орієнтованому середовищі.

Засобами реалізації навчальних завдань з використанням Інтернет-технологій на ранніх етапах навчання можуть виконуватись проекти, створені здобувачами освіти особисто, темами яких можуть бути різноманітні моделі і вироби. При використанні Інтернет-технологій в процесі виконання практичних робіт необхідно враховувати аспекти методичного, практичного та організаційного змісту використовуючи інноваційних технології, а саме: ефективно здійснювати пошук веб-ресурсів; уміння здійснювати відбір і використання довідкових навчальних веб-ресурсів, за тематикою навчальних завдань; використання веб-ресурсів; підтримка такого технічного рівня, який дозволяє ефективно використовувати сучасні веб-ресурси в освітньому процесі; відповідність навчальних веб-ресурсів. Блог стає віртуальним простором для апробації нових понять. Гіперпосилання у блогах надають читачам ширший контекст конкретного повідомлення в Інтернеті, зв'язуючи новини, зображення і іншу інформацію. Крім того, у блогах інформація часто оновлюється.

Здійснюючи професійну підготовку з метою формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу, на лекційних заняттях створювали проблемні ситуації, які пропонувалися на розв'язання здобувачам освіти протягом 10–15 хвилин. Майбутні фахівці ґрунтуючись на наявному досвіді, прагнули вирішити поставлене проблемне питання. Серед низки висунутих пропозицій шляхом їх колективного аналізу обирали найбільш оптимальний варіант з представленим незаперечним фактом його правильності. Такий спосіб організації освітнього процесу сприяє формуванню дослідницьких вмінь, що виступають складовими правової компетентності. Адже під час цього напруженого процесу активізується функціонування психічних процесів як пізнавальних, так і емоційно-вольових, завдяки яким здобувачі освіти аналізували, узагальнювали, проектували тощо. Така організація освітнього процесу поліпшувала адаптацію здобувача освіти до умов виконання майбутньої професійної діяльності, орієнтованої на впровадження інноваційних підходів.

Специфіка науково-практичної діяльності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу, що виявлялася у її змісті і структурі визначала послідовність засобів і форм уведення до навчального плану, навчальних робочих програм дисциплін, зумовлювала наступність під час навчання у закладі освіти, починаючи з першого і завершуючи випускним курсом, наступність у міжпредметних зв'язках різних дисциплін,

наступність під час використання в освітньому процесі різних видів занять. Певним чином на ефективність організації науково-дослідницької діяльності та формування правової компетентності впливає наступність здобуття фахової освіти бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу у різних типах закладів освіти. Доцільно зазначити, що зміст матеріалу дисциплін мав узгодженість та наступність за складністю, науковістю й логікою вивчення дисциплін. Така послідовність зумовлювала формування системи дослідницьких вмінь, творче мислення, сприяла мотивації дослідницької діяльності суб'єктів процесу.

Орієнтована організація науково-практичної роботи бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу на процес професійної підготовки сприяла розширенню у них наукового світогляду; зумовила розвиток дослідницьких вмінь та творчих здібностей до засвоєння матеріалу навчальних та фахових дисциплін, ініціативи, спроможності доцільно використовувати теоретичні знання у майбутній професійній діяльності, активне опанування методикою наукового пошуку, формування навичок самостійної роботи.

За умов здійснення операційного етапу необхідно було визначити склад тимчасових проблемних груп для впровадження співробітництва у реалізацію науково-практичної діяльності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу. Створена тимчасова проблемна група під керівництвом викладача на основі активного співробітництва розробила програму дослідження, використовуючи теоретичні знання з дисциплін, зокрема, «Правознавство», «Правові засади українського суспільства», відповідно набували вмінь раціонального опрацювання наукових джерел, планування, проектування, організації дослідницької діяльності, прогнозування її результатів.

Особливість цього етапу визначалася створенням ситуацій, за умов яких бакалаври технічних спеціальностей в умовах коледжу виявляли здатність до застосування прийомів співробітництва в процесі здійснення дослідницької діяльності; інформаційно-комунікаційних методів отримання інформації; використання розумових прийомів і операції, розвивати вербальні і невербальні засоби спілкування.

Ефективність операційного етапу забезпечувалась доцільним використанням викладачами активних методів співробітництва суб'єктів: особистісно-орієнтовані технології. Ось лише деякі фрагменти особистісно-орієнтованого навчання на занятті практичного права. При вивченні теми «Навіщо людині права» попередньо викладач надає групам здобувачів освіти

можливість розробити права людини. Пропонується фантастичне завдання: «Ваша планета загинула внаслідок природних катаклізмів. На космічних аеробусах жителі переселилися на іншу планету, де можливе життя. Розробіть права, які необхідні для нормального співжиття людей один з одним...». Кожна група здобувачів освіти придумала назву уявної країни, девіз, права на великих листках ватману або у зошитах у вигляді конституції. Після захисту прав наступним етапом була робота зі спрощеним варіантом Загальної Декларації прав людини. Здобувачі освіти повинні були порівняти тексти зі списком прав, які розробили раніше, визначити, які є у списку, а які відсутні.

У процесі формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу застосовуються методи організації освітньої діяльності.

Метод організації пізнавальної діяльності спрямований на розв'язання загальноосвітньої задачі навчання. Передбачає використання викладачем прийомів словесного, наочного, словесно-друкованого способів навчання.

Основні прийоми: образна розповідь, педагогічне оповідання, опис, характеристика, коротке повідомлення, визначення, пояснення, конкретизація, розмірковуючий виклад, пояснення з використанням логічної схеми.

Основні засоби: слово вчителя, образотворча або графічна наочність, навчальні, документальні чи художні тексти. За допомогою основних прийомів і засобів цього методу забезпечується сприйняття й усвідомлення здобувачами освіти нового матеріалу на відтворювальному й частково – перетворювальному рівні, що проявляється в процесі виконання ними пізнавальних завдань відповідного типу: «Назвіть...», «Розкажіть...», «Опишіть...», «Дайте визначення...», «Поясніть...».

Основу цього методу складає більшою мірою робота пам'яті й уяви, аніж мислення.

Метод організації практичної діяльності здобувачів освіти спрямований на реалізацію розвивального навчання – оволодіння школярами способами навчальної, розумової й предметної діяльності.

Основні прийоми: організація вправ здобувачів освіти у діях, практичний – з класифікацією методів за джерелом знань або репродуктивний – з класифікації методів за ступенем пізнавальної самостійності здобувачів освіти.

Основні засоби: система практичних знань – поетапність, поступовість, поступальність.

Метод організації творчо-пошукової діяльності спрямований на реалізацію розвивального завдання навчання.

Основні прийоми: проблемний виклад, евристична бесіда, самостійне розв'язання навчальних проблем.

Основні засоби: різні типи питань творчого характеру; суперечності, установлення подібності й розбіжностей, на пошук і встановлення причинно-наслідкових зв'язків, завдання на здійснення дії вибору, конкретизацію історичних понять і зв'язків.

Форми: мозковий штурм, історична задача, ланцюгова реакція, ігри: «Точка зору», «Компетентність», «Знайди помилку», «Так – ні», «Мандрівка на машині часу».

Метод організації ціннісно-сислової діяльності здобувачів освіти дає змогу реалізовувати виховні завдання навчання, забезпечуючи орієнтацію здобувачів освіти у світі людських цінностей і морально-етичних мислень.

Основні прийоми: побудова ситуації вибору та конструювання рольової ситуації.

Основні засоби: оцінюванні завдання, які виконуються в умовах або ситуації вибору, або рольової ситуації.

Форми: «публічні лекції», «захисти проєктів», «розмови з усім світом», «сократівські бесіди», «філософські столи» та інші.

Майбутні фахівці розвивали такі вміння науково-практичної діяльності: класифікація, виокремлення головного, застосовування аналогій, індуктивні і дедуктивні висновки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, застосовування професійних знань, навичок і вмінь в новій ситуації; систематизація матеріалу за допомогою інноваційних технологій; порівняння, структурування, аналіз і синтез, абстрагування і узагальнення, висунення гіпотези й інші розумові операції; прогнозування результату наукової діяльності.

Таким чином, це сприяло реалізації цілісної системи організації наукової діяльності здобувачів освіти та здійсненню поетапного розвитку потенціалу майбутніх бакалаврів технічних спеціальностей до подальшої роботи, розвитку пізнавальної самостійності, активності, евристичних, дослідницьких умінь, дивергентного мислення, розуміння значення такої діяльності у їх професійній підготовці.

Отже, вирішального значення під час цього етапу мала координаційна робота педагогічного колективу щодо організації науково-практичної діяльності здобувачів освіти: своєчасне систематичне

інформування з новинами наукового життя (інформаційні листи через різні засоби комунікації про конкурси, олімпіади, конференції, проекти, наукові школи, веб-семінари, диспути, тренінги тощо). Ефективність такої роботи забезпечувалась узгодженістю організації заходів з відділами роботи з обдарованою молоддю, науковими відділами, радою молодих вчених та іншими організаціям України технічного профілю з метою збагачення досвіду науково-практичної діяльності і здобувачів освіти, і викладачів. Навчально-проектувальний етап управління формуванням правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу у процесі професійної підготовки передбачав реалізацію організаційно-педагогічної умови з професійної спрямованості змісту фахової підготовки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Управління формування правової компетентності неможливе без розвитку правової свідомості і правової культури бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу. Адже правова свідомість – це система поглядів, переконань, настанов особистості в галузі права, її внутрішня позиція, яка передбачає правову поведінку в майбутній професійній діяльності. Щодо правової культури бакалаврів технічних спеціальностей, то під цим поняттям розуміємо володіння особистістю сукупністю знань і норм чинного законодавства та вміння їх доцільно використовувати у професійно-правовому просторі; це зовнішній прояв правової поведінки професіонала.

Перспективи подальших досліджень. До подальших напрямів дослідження відносимо аналіз можливостей формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах Smart-освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] М. Ю. Галатюк, «Діяльнісний аспект розвитку правової компетентності», *Нова педагогічна думка*, № 4 (68), с. 64–68, 2011.
- [2] К. А. Гляненко, «Дидактичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти (охорона праці)», *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, Вип. 197, с. 76–80, 2021.
- [3] Г. В. Камишнікова, «До питання формування правової

- компетентності студентів у вищій школі», *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, № 51, с. 167–170, 2015.
- [4] Я. Логвінова, «Обґрунтування сутності компетентнісного підходу в освіті у працях українських і зарубіжних учених», *Порівняльно-педагогічні студії*, № 3/4, с. 48–55, 2011.
- [5] Л. Овсієнко, «Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз», *Педагогічний процес: теорія і практика*, Вип. 2, с. 82–87, 2017.
- [6] І. Огороднійчук, «Сутність і структура поняття «правова компетентність» майбутніх інженерів», *Педагогічний дискурс*, Вип. 17, с. 117–122, 2014.
- [7] С. Паламар, «Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти», *Освітологічний дискурс*, № 1/2, с. 267–278, 2018.
- [8] Н. В. Ржевська, «Критерії та показники сформованості правової компетентності майбутніх бакалаврів із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності», *Педагогічні науки: зб. наук. праць*, Т. 3, Вип. LXXIV, с. 96–99, 2016.
- [9] М. А. Соснова, «Застосування інформаційних технологій в організації навчально-виховного процесу», *Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку, на Всеукр. наук.-практ. конф. 26 листоп. 2015 р., м. Дніпропетровськ, ДОІППО. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016, с. 165–167.*

DIDACTIC PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF BACHELORS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN THE CONDITIONS OF COLLEGE

Yevheniia Spirydonova,

graduate student of the Department of Education
and Law Management of the Postgraduate Education Central Institute
SIHE «University of education management»,
teacher of VSP "Dnieper professional College of Engineering and Pedagogy
SHEI "Ukrainian State University of Chemical Technology".
Dnipro, Ukraine.

jenya.spiridonova@gmail.com

Abstract. The article substantiates the priorities, goals and principles of modern education from the standpoint of achieving compliance with the structure and quality of training to current and future production needs and demands of the labor market. It is noted that the condition for the

practical implementation of the model of education is to ensure the organic connection between science and education. The principles of modern education are formulated in accordance with the level of its implementation. It is substantiated that the activity of a modern specialist requires compliance with legal norms of conduct. This is necessary for the performance of production functions, the subjects need the relevant knowledge and skills of legal regulation, provided by the established legal competence. It is proved that education as a social institution solves the problem of training specialists with legal thinking, requires new approaches to learning, application of advanced pedagogical experience and determines the use of non-traditional forms, methods and means of teaching and education, and with them new forms of educational objects, which carry the features of both training and work. Interactive methods promote the formation of competence, teach democracy, communication, think critically and make their own informed decisions. Didactic principles of educational activity management are substantiated. Features of operation of infocommunication educational systems and networks, based on the maximum use of information technologies, are revealed through a number of didactic principles. It is noted that the legal culture of bachelors of technical specialties means the possession of a set of knowledge and norms of current legislation and the ability to use them appropriately in the professional and legal space; it is an external manifestation of the legal behavior of a professional.

Key words: possibilities of information and communication technologies; didactic principles; legal competences; modern education; cognitive approach.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ УПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЕМ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БАКАЛАВРОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ КОЛЛЕДЖА

Спиридонова Евгения Александровна,
аспирант кафедры менеджмента образования и права
Центрального інститута последипломного образования
ГУВО «Университет менеджмента образования»,
преподаватель ВСП «Днепровский профессиональный
колледж инженерии и педагогики
ГВУЗ «Украинский государственный
химико-технологический университет».
Днепр, Украина.
jenya.spiridonova@gmail.com

Аннотация. В статье обоснованы приоритеты, цели и принципы современного образования с позиций достижения соответствия структуры и качества профессиональной подготовки текущим и перспективным производственным потребностям и запросам рынка труда. Условием практической реализации модели образования является обеспечение органической связи науки и образования. Сформулированы принципы современного образования в соответствии с уровнем его реализации. Обосновано, что деятельность современного специалиста требует соблюдения правовых норм поведения. Это необходимо для выполнения производственных функций, субъектам необходимы соответствующие знания и навыки правового регулирования, предусмотренные сформированной правовой компетентностью. Доказано, что образование как социальный институт решает задачи подготовки специалистов по правовому мышлению, требует новых подходов к обучению, применению передового педагогического опыта и определяет использование нетрадиционных форм, методов и средств обучения и воспитания, а вместе с ними новых форм активности объектов образовательного процесса, несущие в себе черты как обучения, так и труда. Интерактивные методы способствуют формированию компетентности, учат демократичности, коммуникативности, критически мыслить и принимать продуманные решения. Обоснованы дидактические принципы управления учебной деятельностью. Особенности эксплуатации инфокоммуникационных образовательных систем и сетей, основанного на максимальном использовании информационных технологий, проявляются в ряде дидактических принципов.

Под правовой компетентностью бакалавров технических специальностей понимается владение совокупностью знаний и норм действующего законодательства и умение их целесообразно использовать в профессионально-правовом пространстве; это внешнее проявление правового поведения профессионала.

Ключевые слова: возможности информационных и коммуникационных технологий; дидактические принципы; правовые компетентности; современное образование; когнитивный подход.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] M. Yu. Halatiuk, «Diialnisnyi aspekt rozvytku pravovoi kompetentnosti», Nova pedahohichna dumka, № 4(68), s. 64–68, 2011.
- [2] K. A. Hlianenko, «Dydaktychni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv profesiinoi osvity (okhorona pratsi)», Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky, Vyp. 197, s. 76–80, 2021.
- [3] H. V. Kamyshnikova, «Do pytannia formuvannia pravovoi kompetentnosti studentiv u vyshchii shkoli», Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia, № 51, s. 167–170, 2015.
- [4] Ya. Lohvinova, «Obgruntuvannia sutnosti kompetentnisnoho pidkhodu v osviti u pratsiakh ukrainskykh i zarubizhnykh uchenykh», Porivnialno-pedahohichni studii, № 3/4, s. 48–55, 2011.
- [5] L. Ovsiienko, «Kompetentnisnyi pidkhid do navchannia: teoretychnyi analiz», Pedahohichni protses: teoriia i praktyka, Vyp. 2, s. 82–87, 2017.
- [6] I. Ohorodniichuk, «Sutnist i struktura poniattia «pravova kompetentnist» maibutnikh inzheneriv», Pedahohichni dyskurs, Vyp. 17, s. 117–122, 2014.
- [7] S. Palamar, «Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichniy oriientyr modernizatsii suchasnoi osvity», Osvitolohichniy dyskurs, № 1/2, s. 267–278, 2018.
- [8] N. V. Rzhavska, «Kryterii ta pokaznyky sformovanosti pravovoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv iz pidpriemnytstva, torhivli ta birzhovoi diialnosti», Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats, T. 3, Vyp. LXXIV, s. 96–99, 2016.
- [9] M. A. Sosnova, «Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii v orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu», Filosofiia, teoriia ta praktyka vyperedzhaiuchoi osvity dlia staloho rozvytku, na Vseukr. nauk.-prakt. konf. 26 lystop. 2015 r., m. Dnipropetrovsk, DOIPPO. Dnipropetrovsk: Roial Prynt, 2016, s. 165–167.

*Стаття надійшла до редакції
12 листопада 2021 року*